

Deegradatie

DOOR JAAP KOLKMAN.

Bram Brakel is klinker en christen op de scheepswerven en constructiewerkplaatsen „De Rijzende Zon.“ Dat laatste, dat Bram Brakel ook christen is moet er bij en nog meer. Want „De Rijzende Zon“ is nog een vrij jong bedrijf, dat bijna pittoresk ligt achter een bedrijvige kanalenkern en langs haar boorden slingert met veel majesteit zich een rivier naar zee, die oud en nieuw land met elkaar verbindt. Grote zeekasten, van alle talen en naties, passeren dagelijks de grote werven. Daar dendert en rinkelt en rammelt en hotst alles de hele ganse dag lang. En wanneer „De Rijzende Zon“ niet aangevreten was door de crisis, zou zij nog veel meer van zich laten horen. Nu liggen er soms afdelingen doodstil als lamgeslagen door de concurrentie van binnen en buiten.

Jaren en jaren had het stedeke slechts één bestaansmogelijkheid gehad en was er een mensenklomp gegroeid, die de kerven van haar beroep met een zekere trots in zich meedroeg.

Totdat daar een al jaren braak liggend stuk griendland plots aan een groep heren werd verkocht. Toen waren er baggermolens en zandzuigers en heimachines gekomen en werd dit stuk drassige griendgrond in nog geen twee jaar tijds een mooie lap vlak land. Snel zijn er toen de gebouwen en hellingen verrezen en begon dat vreemde nieuwe bedrijf haar werk.

Want in dat stedeke kende men zulk werk niet. Daar wist er niet een van klinken en bikken, van platen inzetten en veranderen, van boren en draaien en lassen. Van alle kant waren toen de jongens gekomen. Vooral veel van de

overzij, de eilanden en de omliggende vlekken, maar ook uit de stad.

Dien jongens lokte het nieuwe leven, van vaste werktijden en machines meer, dan het spitten en sjouwen op het land van vroeg tot laat. En zo waren ze als verdwaalde vogels uit duizenderlei nest, hier bij elkaar gekomen op „De Rijzende Zon“. Vrome jongens van de eilanden en kerels die God noch gebod kenden, uit de donkere stad, twijfelaars en leidingzoekenden, velen als schapen temidden der wolven. Daar zijn toen heel wat, bijna alle jongens gesneuveld. Want de leidingzoekenden zwegen en de vrome kerels van de eilanden konden tegen al die bonte bluf van de stadslui niet op. En langzamerhand verstikten die teer, thuisgekweekte, geloofsplantjes tussen al dat onkruid. Toen is daar een sprake van uit gegaan door het stille stedeke omdat op „De Rijzende Zon“ tuigie van Laban zat. En in het door en door godsdienstig stadje zag men de ontwikkeling angstig aan. Hoe daar die jongens vrijden en rosten met de meiden van de straat zonder norm en vorm, hoe daar dingen gebeurden die vast en wis den Heer een gruwel moesten zijn.

En Bram Brakel werd op „De Rijzende Zon“ klinker en was christen. Op zijn dertiende jaar kwam hij als nagelheter in dienst en op zijn zestiende promoveerde hij tot klinkerknecht. Maar 's avonds, wanneer de hellingjongens langs de dijk lagen of de keu zwaaiden in „De Kroon“ en bier dronken om, diep in de nacht, slingerend naar huis te strompelen, leerde Bram Brakel van machines en zuigers en lassen en boren en wat al niet

meer bij zijn vak hoorde. Daar lachten die anderen zich krom om. Maar Bram Brakel hield stand. En telkens wanneer ze in het bordje verzoeken niet te vloeken, „niet“ hadden weggekwest, hing Bram er een nieuw op. Totdat ze begrepen dat Bram Brakel niet kwam, dat Bram Brakel een kop met kennis en knuisten met kracht bezat, maar bovenal een geloof dat hem weerhield.

In die hel van „De Rijzende Zon“ stond Bram Brakel alleen, niet als klinker, wel als christen.

Toen is in '29 de crisis gekomen, die knaagde en beet in de hartader van „De Rijzende Zon“, de buitenlandse klandizie. Ineens deugde er niets meer van het personeel. De directie werd te oud en de bazen sloften achter op, in plaats van de toon aan te geven. Reorganisatie, het mes er in, diep en zwaar. En op de eerstvolgende vergadering van aandeelhouders werden de directeuren eervol op straat gezet en in hun plaats benoemd de procuratiehouder C. Key. „Met blanco volmachten“, stond er in de notulen. Daarvan heeft de nieuwe functionaris wel gebruik gemaakt. Heel „De Rijzende Zon“ werd tot in haar voegen gewijzigd. De oude bazen, die hun hele leven hun hoofd en hart en krachten hadden opgeofferd kregen ieder twee rijksdaalders pensioen. En de anderen, die het nooit verder brachten dan klinkerknecht of hellingsjouwer, die nimmer leiding gaven maar altijd orders ontvingen, die op „De Rijzende Zon“, als op een gouden berg waren afgevlagen, gingen er, wegens inkrimping en ouderdom, uit, zonder meer, behalve dan een mooi getuigschrift en een hand van meneer Key. Maar wie eet er nu van een mooi getuigschrift en een hand van een directeur?

En de besluiten waren gevallen, de nieuwe bazen benoemd. „Hellingbaas: J. van der Knaap; constructiechefs: A. Brakel en G. Wiek.“ Dat hing er zo simpel en gewoon bij de prikklok, maar het betekende dat voortaan 5 en 19 en 63 geen nummers maar mensen

waren. Want bazen waren mensen, zeiden ze altijd.

En Bram Brakel bleef als christen te boek staan, ook toen hij baas was. Want Bram Brakels geloof zat dieper dan de oppervlakte en duurde langer dan een kerkdienst. Hij had genoeg heet metaal gesmeed om te weten dat alleen doorgloeid ijzer de echte vonken gaf. En stond het zo ook niet met het geloof?

Gerrit Wiek kon van zulke beschouwingen niets vatten en wilde het ook niet. Die was zo rood als een kers en een man die zijn weetje wel wist, die ook niet zijn politiek geloof liet varen toen hij baas werd. Daar zat het te diep voor. Zo op het werk bestond er tussen die twee een goede samenwerking en een hechte vriendschap. Ze hadden immers bei de-

Maar de volgende middag toen ze bij meneer Key kwamen, moesten ze tekenen. „Ja”, zei de directeur, „zet je naam maar, je weet het is een beroerde tijd en met de verzekering is het zó: zij stelen, wij stelen, we stelen allemaal, zet je naam.” Bram Brakel haalde de bril uit zijn zak en las: „heden op onze scheepswerf onderzocht en gerepareerd de Hindenburg, de schade viel tegen in plaats van mee en wel zes nieuwe platen moesten bij de kiel aan bakboordzijde gemaakt worden, terwijl een viertal oude platen opnieuw moest worden geklonken. De chefs der werf:”. Hier lees die dan ook maar eerst even en teken ze gezamenlijk. Bram Brakels blikken gingen nu ook langs de andere brief. „Heden aan onze kade gearriveerd het stoomschip „Onze

meneer,” merkte hij nog op, maar meneer antwoordde niet.

„Nu jij Brakel.”

Meneer Key reikte de pen zelf over. Maar met een afwerend gebaar wees baas Brakel hem af. „Nee meneer, dat doe ik niet, 't zijn leugens die daar staan. Dat is een geloofszaak, meneer.”

Meneer Key zweeg en pas na enige stilte begon hij opnieuw: „Je weet Brakel dat ik geen man van veel woorden ben, tot morgenochtend geef ik je bedenktijd, teken je niet dan weet je de gevolgen, er uit. Besef man, dat ik godsdienst prachtig en goed vind, maar aan de andere kant van de poort, hier geloven we enkel in verdienen, ga nu maar.”

Toen de deur reeds in het slot rustte, vloog meneer Key zijn bazen nog achterna en in de gang

zelfde belangen op het werk, de boel moest draaien vlot en vaardig.

Maar na een half jaar is het toch mis gelopen. Op de werf lag het grote Duitse tankschip „Hindenburg” en aan de ka „Onze Corrie”. Allebei met schade die gerepareerd moest worden. In de Hindenburg waren platen los geraakt en „Onze Corrie” had op een wrak gezeten en daardoor was een blad van haar schroef afgeslagen. „Kleine karwijtjes” zei Bram Brakel tegen Gerrit Wiek. „'t Is te moeite om ze daarvoor hier naar toe te hale” merkte Wiek op en het werk werd verdeeld.

Corrie”. Direct is met de reparatie begonnen. De oorspronkelijke kosten bleken echter te laag gesteld te zijn. Volgens onze technici is door het rammelen van de driebladige schroef, de as verwrongen en zijn de zuigers iets onzuiver geworden. Bovendien sloegen enkele vlampijpen lek. Direct hebben we een en ander herzien, met de daardoor aanmerkelijk gestegen kostenrekening zal door u wel genoeg worden genomen. Deze brief is ook door onze chefs ondertekend.”

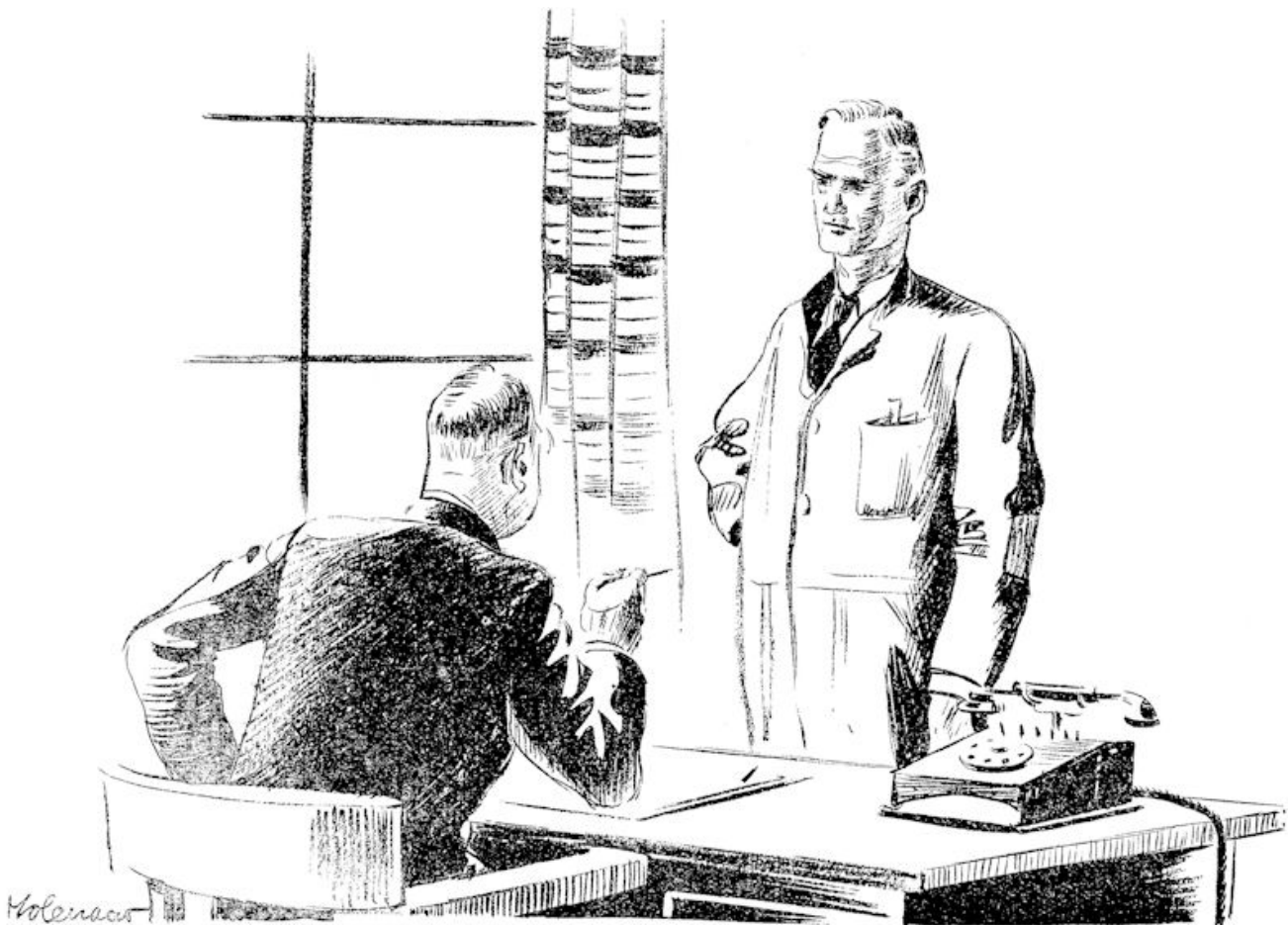
Gerrit Wiek pakte de pen en knarste lachend zijn naam neer. „Van een leuge barsie niet, hè

hield hij hen staande: „'t behoeft van jullie kant, mannen, niet voor niets te gaan, bij tekenen is je loonzakje Zaterdag aanmerkelijk zwaarder.”

Samen stapten ze verder, op huis aan, Brakel en Wiek, de werfchefs.

„Da's stom van je Bram, je mot tekene jô,” zei Wiek, „Ben je gek, denk jij dat zoiets wat met je geloof te make heit. Dat doe je voor de directie, dus dat komt op rekening van 't kapitaal, man. Meneer Key wordt ommers ook opgejaagd door al die rijke lui, die cente in de zaak hebbe en 's winters an de Riviera zitten met een dingetje en

nog een dingetje, die niks anders doen dan lekker eten en couponnetjes knippen. En jij die zo gelovig ben, mos an neme dat zulke lui d'r straf niet zelle ontloope as ze jou tot leuge anzette. Heus Bram, tekene mot je, dat komt op rekening van de geldmagnate."

Bram Brakel had aldoor geluisterd en stapte neeknikkend zijn huisdeur in.

„Vanavond kom ik nog effe," riep Wiek, en ging naar de andere fabriekbazenwoning.

Baas Brakel fietste langs de glibberige straten door een lichte mist, die alles omfloerste. Een kille koude avond. Maar Bram Brakel voelde het niet. Z'n kop deed zeer, 't leek wel of ze er met de zware klinkhamers op neer beukten en al maar riepen: „suffert, teken dan, doe niet zo stom". En toch, hij mocht het niet doen. Zou ie nog één nacht na zo'n bewuste leugen gerust kunnen slapen? Een leugen voor een fooi. Op 't kapitaal zoiets afschuiven, zoals Wiek wilde, mocht toch niet, een ieder stond toch voor zichzelf?

Hij moest gaan vragen, vragen bij den dominee, die kon zwijgen en raadgeven, die had hem overgetrouwd en aangenomen. En raad moest hij hebben. Eerst naar den barbier en dan naar den dominee. De inzeper stond boven zijn gezicht en zwaaide zwierig de kwast. Heerlijk was deze koele schuimlaag op z'n hete wangen. De inzeper vertelde en vertelde maar over levenden en doden, trouwenden en nog veel meer. Maar Bram Brakel zweeg. „Zit u wel goed," vroeg de kapper. „Ja", knikte Bram. Doch hij zat op gloeiende kolen, z'n kop berstte er bijna van. Thuis een vrouw en een kind in de wieg en een onderweg. Zonder werk, stempelen, hij, als man op volle kracht. Tekenen dan maar?

Weer fietste hij, nu gladgeschoren, naar den dominee. „k Heb weinig tijd Brakel, vertel maar snel wat je hierheen voert," begon Ds. Hart, en gejaagd vertelde hij alles. Ds. Hart luisterde. „Een moeilijk geval Bram," en nerveus trok hij aan zijn sikje. „Je begrijpt dat het voor mij niet zo moeilijk valt om te zeggen: niet tekenen, dat

brengt voor mij geen en voor jou geweldige gevolgen mee. Dat raakt jou en je vrouw en je kind. Daar dreigen donkere wolken. Ik weet slechts één ding, Bram, 't is oud, maar niet versleten, bidden kerel, wij samen, hier en jij alleen, thuis". En Ds. Hart vouwde zijn handen en bad: om licht en kracht, in Christus' naam, om nee te kunnen zeggen tegen het kwade en ja jegens het goede.

„Nu moet ik beslist weg, maar kom je nog eens de afloop vertellen?"

Weer zat Bram Brakel op zijn fiets, weer kende iemand zijn angst, maar wist niemand ècht raad. Zou hij nog naar vader gaan, die oud was en ervaring had van het harde leven van alle dag? Ja, hij zou het maar doen en als een peinzend peddelde hij verder.

Verschrikt werd hij door vader en moeder ontvangen. Op zo'n avond midden in de week, kwam hij nooit. En ook hier, in deze door en door bekende omgeving, waar hij het eerst hoorde van kerstfeest en sterren en licht in de duisternis, vertelde hij zijn zware zorgen.

Vader keek strak voor zich uit, minuten achtereen, moeders breipennen ritsten ongedurig op en neer.

„Jonge,” zei vader, „k heb geprobeerd het voor me te houwe, mar 't gaat nie. 'k Heb ut ook us an de hand gehad, toen eiste ze visse op Zondag of anders schipper-of en toen heb ik voor een baantje as schipper m'n beginsel verkocht, dat zit me nou nog dwars, Bram. Meer ken ik tege jou nie zegge ik staat zelf schuldig Bram, jonge, weet je ut licht” en vader wees naar boven. „Ja,” knikte Bram en schoot in zijn jekker.

Tekene dan maar, net als vader, zijn geloof voor een bazenbaantje verkopen? Zo fietste hij op huis aan.

Gerrit Wiek heeft zich aan zijn woord gehouden en is tegen een uur of negen angekommen, met een stapel boeken bij zich. „Hier, Bram, die mot je eens leze, da's mijn bijbel” en hij duwt een dikke groene band, met „Das Kapital” van Karl Marx naar hem toe. „En hier heb je een nog mooier boekie, over meerwaarde theorie en arbeidersdiefstal”. En Gerrit Wiek gaat vertellen en probeert zijn stelling van 's middags meer kracht bij te zetten. „As ik jou was zou ik tekene anders helpie je zelf in de put. 't Kapitaal mot weg en dan wordt alles goed, want we worre gedwonge slecht te doen, en as we niet gedwonge werde dan wasse we goed. 't Staat hier zo duidelijk, op bladzij zestien: een mens is goed, doch een product der omstandigheden, verander die en de mensen zullen verbeteren”.

Gerrit Wiek liep naar de wieg en pakte met zijn ruige handen den kleinen Brakel er uit. „Kijk, Bram, daar hebbie nou een gaaf blank wezentje, maar daluk leit ut leve er beslag op en het kappetaal verknoeit alles”.

Bram Brakel keek zijn collega strak aan. „Wanneer ik zo naar je luister zou ik je een beetje gelijk kunnen geven, wanneer ik alleen klinker en geen christen was.

165 Maar jij zegt dat we goed zouden

zijn als we niet opgejaagd werden door het kapitaal en de geldmagnaten, maar hoe komt het dan dat die dames en heren uit Den Haag etc., die door niemand gedreven worden, niet enkel goedheid zijn? Of zijn die wel goed? Gerrit Wiek verfrommelde een paar bladzijden van zijn „bijbel” en riep: „waarachtig niet Bram, dat is juist het boze volk. Maar hoe dat komt, ja, nee, dat zou ik nogeens moeten overdenken, in ieder geval dat volk wil altijd meer hebben.”

„Hoor eens Gerrit,” zei Bram, „voor mij behoef je daar niet over na te denken. Want dat antwoord weet ik wel. Dat is de zonde, buurman. En die jongen daar in dat bedje is er ook al mee besmet, die is niet zo gaaf. En die dorst naar meer leeft net zo goed bij ons als bij die lui in Den Haag. Dat staat niet in jouw bijbel, maar wel in de mijne. En daarom buurman, verwacht ik het niet van de mensen en jij wel, dat schrijf jij op het boekje van het kapitaal en ik op de rekening van ieder man persoonlijk...”

Gerrit Wiek nam de boeken terug. „Daar snap ik nou niks van, nou ben ik gekomme om jou te overtuige en nou zijn we nog verder van elkaar gegaan, 't is net of er tussen jou en mijn een grote gaping is, zit dat nou enkel in jouw vromigheid?”

„Nee,” zei Bram, „dat zit in God, Gerrit”.

„Ja,” zuchtte Wiek, „'t verschil is wel groot, ik klinker met Karl Marx en jij met Christus. Weltruste”, en als een mens vol vragen, gleed hij de duisternis in, naar huis.

Nog heel lang heeft Bram Brakel daarna opgezeten, er met zijn vrouw over gepraat en alleen gepiekerd. Toen is hij het bed ingeschoten als een man die de rust heeft gevonden na een zware dag. Want toen hij na middernacht zijn mannengezicht tegen dat van het wiegkereltje drukte, kroop een diepe schok door hem heen. Net was het als of een man de hand op zijn schouder legde en zei: „zeg eens, Bram Brakel, klinker en christen, zou dat kereltje later ook

van zijn vader moeten horen, ik heb voor een baantje mijn geloof verkocht, of, ik heb een bazenbaantje geofferd aan mijn geloof?”

Toen wist Bram Brakel het en zijn besluit was dat van een man.

„Wat doe je”, fluisterde Wiek hem 's morgens toe.

„Weigeren”, antwoordde Brakel. „Het spijt me jò en je zel dur spijt van hebbe,” pruttelde Wiek.

En later bij meneer Key had Bram het kalm en klaar gezegd: „ik teken niet meneer. De sch...de aan de „Hindenburg” en „Onze Corrie” is veel en veel kleiner.”

Even probeerde de directeur hem nog te bewegen, maar hij besefte dat het ploegen op rotsen werd. „Nu, je weet de gevolgen..... hier wachtte hij even. Ontslag, uit het fabrieksbazenhuis, als een lui-lak maar gaan stempelen.”

Bram Brakel tilde, lui-lak, stempe-len, hij? „Ja,” ging meneer Key verder, „uit het huis moet je en je loon zakt déze week nog aanzienlijk, maar ontslaan zullen we je niet, je werk is goed. Voortaan ben je weer klinkerknecht, zoals vroeger; klinkerknecht, je kunt vertrekken en zorg over een week uit het huis te zijn.....”

Die eerste Zaterdag vond Bram Brakel in zijn loonzakje: $48 \times 50 = f\ 24,-$, in plaats van $48 \times 80 = f\ 38,40$. 's Maandags stond een grote verhuishwagen voor die zijn inboedel naar een pandje van $f\ 3,75$ zou brengen, met mensen onder en boven hen.

„Wat een suffert, wat een gek”, zeiden ze op de werf en daarbuiten.

Maar Bram Brakel werkte door, hij bikte en klonk de gloeiende nagels in de grote sloopshuiden en hij die eens leiding gaf moest deze nu zelf ontvangen.

Dat was hard voor een vent, als Bram Brakel, met een kop vol kennis en....

Maar Bram Brakel hield stand, voelde hij dat achter deze degradatie de promotie school?

Ja, dat moet wel, want Bram Brakel is een prachtmens, een klinkker en christen, een kruiskerel en kroondrager.

